

DIMITRIE CANTEMIR – 300

Dimitrie Cantemir și viziunea asupra apariției limbajului: origine, probleme și perspective

Marius-Radu CLIM*

Keywords: *vocabulary; origin of language; philosophy of language; history of humanity; creation; evolution of language*

Perioada secolului al XVII-lea este presărată cu multe evenimente politice, dar și descoperiri care vor marca viața culturală europeană și nu numai. Lupta pentru hegemonie a marilor puteri a generat un război de treizeci de ani între interesele imperiului francez și cel german. Efectele au fost devastatoare pentru țările implicate, cu foamete, epidemii și distrugerii însemnate. Pe de altă parte, asistăm la numeroase descoperiri științifice, în domeniile astronomiei, matematicii, medicinei, chimiei sau fizicii, aduse de mari savanți precum: Johannes Kepler, Galileo Galilei, William Harvey sau Isaac Newton.

În secolul al XVII-lea, spațiul românesc a fost puternic modelat de diversele influențe care l-au conturat. Cultura bizantină coexistă cu cea occidentală, iar marile imperii înconjurătoare exercitau suzeranitatea asupra acestor provincii. Transformările culturale au fost semnificative, generate de apariția tipografiilor în Moldova și Muntenia. Aceste tipografii au facilitat producerea unui număr considerabil de cărți religioase și pravile, contribuind astfel la dezvoltarea și răspândirea limbii române scrise. În plus, în Moldova au apărut primele școli care predau în limba latină, iar traduceri și lucrările originale, în special în domeniul istoriei (letopisețele moldovenești și muntenesti), au adus un suflu nou în cultura românească. În aceeași perioadă, au fost evidențiate primele preocupări teoretice cu privire la chestiunile limbii literare. De exemplu, mitropolitul Simion Ștefan a pledat în *Predoslovia la Noul Testament de la Bălgrad* (1648) pentru utilizarea cuvintelor cunoscute de români din toate provinciile românești. Acesta a comparat circulația cuvintelor cu circulația banilor, afirmând că, de fapt, „cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceștia sunt buni care circulă în toate țările, așa și cuvintele acelea sunt bune care le înțeleg toți” (*apud* Frâncu 2005: 162). Conform lui Constantin Frâncu, această pledoarie a anticipat teoria circulației cuvintelor propusă ulterior de Bogdan Petriceicu Hasdeu.

Această perioadă este caracterizată de o diversitate remarcabilă în toate domeniile limbii: fonetic, morfologic, sintactic și lexical. Diferențele fonetice sunt, în cea mai mare parte, determinate de influențe dialectale. Schimbările morfologice sunt rezultatul a două tendințe distincte: simplificarea și redundanța. În sintaxă, necesitatea de economie și dorința de a exprima ideile într-un mod mai detaliat s-au

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Academia Română, Filiala Iași, România.

intersectat cu eforturile de a aplica regulile sintactice ale limbilor clasice. Acest lucru a dus la o structură artificială a frazei și la o formulare greoaie, care nu s-a impus în norma literară. În ceea ce privește lexicul, observăm o preocupare atât la nivel teoretic, cât și în operele literare, prin care savanții români au căutat să îmbogățească limba prin introducerea de neologisme, calcuri sau împrumuturi, precum și prin dezvoltarea stilurilor funcționale și a limbii literare (Clim 2012: 211).

Una dintre personalitățile de impact din această perioadă rămâne Dimitrie Cantemir. Prin activitatea sa, el a adus o contribuție semnificativă la dezvoltarea limbii române literare, urmărind îmbogățirea lexicului românesc prin introducerea a numeroși termeni noi, atât prin intermediul proceselor interne ale limbii române, cât și prin împrumuturi din limbile de cultură ale vremii. În acest proces de dezvoltare a vocabularului, cărturarul se remarcă a fi un spirit deschis modernizării limbii materne, prin adoptarea de termeni noi pentru a exprima realități și concepte noi. În lucrările pe care le-a scris în limba română, el „folosește peste 400 de cuvinte noi, luate din limbile clasice, dar și din germană, polonă, rusă și turcă” (Frâncu 2005: 165). Chiar în romanul *Istoria ieroglifică* găsim o pledoarie pentru a se crea în limba română contextul pentru libertatea de exprimare creatoare. Această lucrare începe și se termină cu două liste: prima este o scară a neologismelor, de traducere a cuvintelor străine, iar la final vom găsi o listă a numelor ieroglifice având drept corespondențe adevăratele nume istorice ale personajelor. Preocuparea de a introduce în lexicul limbii române cât mai multe cuvinte neologice este enunțată chiar în primul capitol al lucrării, în *Iarși cătră cititoriu*:

Vii ști, iubitule, că nu pentru cei carii într-aceste pomenite limbi pedepsii [învățați] sint scara acii am supus, ce, pentru ca de împrumutarea cuvintelor streine, cei mai nedepriși lovind, vrearé-aș ca așé a le înțâlége și în dialectul strein să să deprindză. Că așé unul după altul nepărăsît urmând, spre cele mai adânci învățături, prin hirișă [proprie] limba a noastră a purcede a să îndrăzni, cu putință ar fi, precum toate alalte limbi de la cea elinească întâi îndămânându-să, cu deprinderea îndelungă și a limbii sale suptiere și a cuvintelor însămnare ș-au agonisit. Așé cât, ce va să dzicău Πρόθεσις înțelege latinul, leahul, italul și alții, *hypothesis*, macar că cuvântul acesta singur a elinii numai a fi. Într-acest chip, spre alalte învățături grele, trebuitoare numere și cuvinte, dându-te, a le moldoveni sau a le români silește, în moldovenie elinizește sau în elinie moldovenisește (Cantemir 2016: 44).

De asemenea, Dimitrie Cantemir a fost un promotor al culturii românești în spațiul european, lucrările sale fiind traduse și cunoscute în Europa, chiar dacă ele nu au avut o influență în principatele române decât mai târziu. Formația enciclopedică a cărturarului l-au ajutat să aleagă modelul greco-latin în dezvoltarea limbii române literare, de aceea lucrările sale se remarcă prin originalitate, nu doar la nivelul ideilor, ci și la nivelul scrierii. Specificitatea scrierilor cantemirești este reliefată de Gheorghe Chivu astfel:

Educat în afara Moldovei sau de către profesori străini, cunoscând apoi bine literaturile clasice și redactând constant în limba latină, Dimitrie Cantemir s-a supus aproape firesc nu regulilor și tiparelor stilistice de tip sud-est european, uzuale în scrisul românesc la cumpăna veacurilor XVII și XVIII, ci acelora specifice culturii greco-latine. Cu toate acestea, învățatul domnitor cunoștea în detaliu limba română, în toate formele acesteia și în toate modalitățile ei de manifestare (Chivu 2007: 138).

Pe lângă toate acestea, în opera cărturarului moldovean găsim una dintre primele manifestări ale preocupărilor filozofico-teoretice referitoare la originea limbajului. Lucrarea *Sacrosanctae scientiae indepungibilis imago [Imaginea de nezugrăvit a științei preasfinte]* a fost scrisă în anul 1700, la Constantinopol. Ea nu a fost cunoscută publicului român timp de aproape două sute de ani. Manuscrisul autograf a fost descoperit de Gr. Tocilescu în Biblioteca Academiei de Teologie din Moscova în anul 1877. Traducerea în limba română a fost realizată mai târziu, de Nicodim Locusteanu, în anul 1928, fiind publicată cu titlul *Metafizica*, la Editura Ancora din București, cu o prefață de Em. C. Grigoraș.

Această lucrare se înscrie în sfera filozofiei, aducând în discuție teme metafizice, prin care principiile moldovean își expune viziunea asupra lumii, influențat fiind de alchimistul și filozoful Johannes Baptista (Jan Baptist) Van Helmont, sub îndrumarea călugărului cretan Ieremia Cacavela. În opera de față, autorul „încearcă să integreze fizica într-un sistem teist, în linia lui Bacon, un fel de împăcare între știință și religie..., între determinismul științific și metafizica medievală” (Cantemir 2015: 7). Diverse teme sunt abordate, inclusiv concepția asupra universului, originea omului și a limbajului, apariția răului în lume etc. Sunt examinate în detaliu aspecte legate de teoria cunoașterii, fizică (apariția materiei și a lumii), noțiunea de timp, problema universalilor – subiect intens dezbătut în epoca medievală –, precum și probleme etice și cele legate de destinul uman. Aceste subiecte sunt tratate din două perspective distincte: „tradiția sacră” și „cea profană”, încadrându-l pe Cantemir în perspectiva unui teosof. Cărturarul român își propune o polemică cu viziunea aristotelică, încercând să argumenteze, prin abordare filosofică, doctrina creștină.

În introducerea la această lucrare, Dimitrie Cantemir îi scrie mentorului său Ieremia Cacavela, călugăr și cărturar cretan – care a studiat la Viena și Leipzig –, descriindu-i atât contextul istoric prin care trec el și familia sa, cât și motivațiile care l-au determinat să înceapă o asemenea scriere. Cărturarul român este preocupat de aflarea adevărului și de dovezile care-l susțin, de esența lucrurilor. În această lucrare se vede clar influența mentorului său, a ideilor sale mistice, dar și talentul literar al autorului ei:

Neorocitul intelect omenesc este prins în valea mizeriilor, în creasta îndoielilor și în negura lucrurilor ce nu se pot cunoaște. Iar lumina imaterială, copleșită de bezna materială a corporalității, este încătușată de lanțurile indisolubile ale simțurilor și aproape cu desăvârșire prăbușită în ignoranță, nevoindu-se ca să explice pe cel creat din cel necreat, pe cel vremelnic din cel etern, nimicul din Ființă, muritorul din nemuritor și – ce lucru mai îndrăzneț să spun? – pe cel mort din viață, și să facă să lucească razele luminii proprii pentru priceperea celor de cunoscut, muncit de ideea de unde să înceapă și către care țel să se îndrepte (Cantemir 2015: 11).

Această operă filozofică este structurată în șase cărți, iar în prima carte autorul analizează în contrast cele două tipuri de cunoaștere: știința sacră și cea profană, senzorială. Știința sacră este cuprinsă în Sfânta Scriptură și se manifestă prin credință și încredere, în timp ce cea profană este privită ca fiind umană, lipsită de perspectivă, confuză, dogmatică și, prin urmare, considerată periculoasă.

Ambele vizează adevărul, instrumentul cunoașterii fiind intelectul, lumina acestuia. Dar în timp ce știința profană dă imaginea obscură a adevărului, înecă adevărul în simțuri și constituie un obstacol în fața cunoașterii, învățații blocând facerea altui portret decât cel al falsei științe senzitive, știința sacră duce la dobândirea fĂgăduinței de tĂmăduire a intelectului de boala senzitivă (Lozbă 2009: 103).

În cea de-a doua carte, alcătuită din 33 de capitole, Dimitrie Cantemir abordează detaliat istoria creației universului și a omului, așa cum este relatată în prima carte a Bibliei. Filozofând asupra celor șapte zile ale creației, autorul manifestă interes pentru detalii absente din textul biblic, cum ar fi existența precreației sau elementele primordiale care au stat la baza actului de creație. Totodată, el se arată fascinat de realitățile prezentate, inclusiv perfecțiunea creației, misterul facerii omului, statutul său în lumea creată și evenimentul căderii (Clim 2022: 63).

Preluând ideile mentorului său, van Helmont, Cantemir interpretează creația prin prisma elementelor (apă, aer), arheilor și fermenților, respingând ideea aristotelică a primului motor care „mișcă în mod natural cele naturale”, susținând că Dumnezeu nu este parte a naturii, ci este deasupra ei, mișcând toate lucrurile în mod supranatural și liber. Din perspectiva principelui moldovean, Dumnezeu nu s-a retras după cele șapte zile ale creației, ci rămâne implicat în mod supranatural, intervenind în cursul natural al lucrurilor după cum consideră necesar. De aceea, așa cum menționa Dragoș Popescu (2004: 52–53):

Lucrarea lui Cantemir nu este o lucrare „științifică” în sensul modern al cuvântului, ci o scriere „metafizică”. Nu cercetarea naturii după alcătuirea ei este scopul cărții, ci cercetarea creației lui Dumnezeu după puterile modestului intelect omenesc. Meritul principal ce poate fi atribuit scrierii... nu este, așadar, de a fi o primă anticipare, la noi, a științei moderne, ci de a fi o apărare, cu mijloacele filosofiei, a credinței creștin ortodoxe. Demersul său nu este o noutate, literatura de acest tip nefiind o raritate în cultura bizantină; nou este doar apelul la aparatul terminologic vanhelmontian.

Prin aceste idei, cărturarul și-a manifestat preocuparea de a găsi adevărul în contextul istoric tulburător al vremii. Din punct de vedere ideologic, spiritul renescentist a generat o schimbare culturală de anvergură, viziunea de până atunci asupra lumii și vieții fiind pusă la îndoială de noile descoperiri ale științei. Dimitrie Cantemir avertizează deja asupra faptului că știința senzitivă devine noua religie a lumii, dar ea nu oferă răspunsuri concludente la întrebările fundamentale ale vieții. Cărturarul dovedește științificitatea adevărului biblic depărtându-se de metafizica medievală, dar criticând și determinismul științific ale cărui răspunsuri le consideră nesatisfăcătoare.

În a treia carte a acestei lucrări, intitulată *Progresul Creației, adică Operațiunea naturală*, autorul continuă analiza filozofică a evenimentelor istorice prezentate în Cartea *Facerea*, focalizându-se asupra perioadei de după izgonirea primilor oameni din Eden. Dimitrie Cantemir ajunge la concluzia că respingerea divinității conduce umanitatea către un progres natural corupt, iar „alterarea creației divine rămâne necunoscută științei pozitive, creatura alterată nu se poate autodefini ca atare contemplându-se pe sine în oglindă” (Cantemir 2015: 105). În contextul evenimentelor Turnului Babel, autorul evidențiază opiniile divergente cu privire la

originea limbajului uman în capitolul al XXV-lea, prezentând perspectivele științei sacre și celei profane (*ibidem*: 133). Cantemir analizează perspectiva tradiției sacrosancte, conform căreia la început exista o singură limbă oferită de Dumnezeu, iar El a amestecat limbile oamenilor și i-a răspândit pe întregul pământ. În schimb, abordarea profană sugerează că „fiecare națiune și-a compus limba proprie cu meșteșug și prin bună înțelegere au hotărât ca un lucru așa, altul așa să se numească, să se decline și să se formeze verbe” (*ibidem*), subliniind caracterul convențional al cuvintelor. Această perspectivă a generat clasificarea limbilor în două categorii: unele nobile, cu o pronunție mai elegantă, iar altele considerate mai rudimentare, mai puțin dezvoltate intelectual, într-un cuvânt, barbare.

În capitolul următor¹, cărturarul român afirmă că diversificarea limbilor dintr-una singură este un act divin și nu o creație a omului, deoarece „atâtea feluri de idiome și de limbi, diferențele și proprietățile frazei nu sunt născocirile șireteniei omenești, ba nici invenția artei sau nevoii, ci în realitate au fost opera divinei atotputerniciei” (*ibidem*: 134). Argumentele sale în favoarea acestei păreri sunt legate de dezvoltarea societății și de informațiile ajunse până la noi, referitoare la acest subiect. Astfel, apariția limbilor nu poate fi considerată o activitate umană, deoarece

nu toți gramaticii barbari au fost prea știutori de carte, precum vedem și astăzi... De asemenea, în America, dacă e să dăm crezământ scriitorilor, existau popoare aproape nenumărate, care despre arta scrierii aveau tot atâtea cunoștințe cât, dacă e permis să spunem, ne putem noi face idee despre armonia încântătoare a corpurilor cerești (*ibidem*: 134–135).

El admite că începuturile unor limbi pot fi cunoscute, în cazul în care acestea evoluează din altele: „cunoaștem începutul și originile unora dintre limbi ca fiind o corupție din altele, precum de asemenea citim numerele celor care nu au inventat, ci au modificat altele (care se numesc gramatici)” (*ibidem*). Popoarele primitive vorbesc limba lor, însă, conform viziunii lui Dimitrie Cantemir, nivelul lor cultural redus demonstrează că niciunul dintre ele nu ar fi putut crea acele limbi. Pe lângă toate acestea, absența surselor care să dezvăluie cine sunt autorii umani ai limbilor reprezintă pentru cărturar o altă dovadă că istoria sacră este veridică: „în afară de ceea ce ne învață istoria sacră, nu știm să fi spus cineva undeva cine au fost inventatorii atât de multe și semnificative limbi” (*ibidem*: 135). În concepția sa, așa cum orice lucru își are începutul cunoscut, la fel ar trebui să fie și pentru limbile omenești:

despre limbile omenești nimeni, oricât de învățat ar fi, nu știe dela cine și când a aflat începutul atât de diferențe (și doar limbile fiind organele de comunicare ale științelor, organe foarte necesare și fără care, lucru foarte important de notat, științele n-ar putea exista, autorii acestor limbi trebuiau să fie celebrați de o mie de ori mai mult decât inventatorii celorlalte științe și arte), și dacă a fost numai o întâmplare că un invidios prea puternic ar fi să șteargă din catalogul memoriei umane numele unor autori atât de celebri, să judece, mă rog, cei ce au judecată (*ibidem*).

¹ Capitolul este intitulat de autor: „Pentru a proba autoritatea Sfintei Scripturi se aduc barbarii neștiutori de carte și faptul că nimeni nu spune cine și când au fost autorii limbilor, lucru care merita mult să fie spus”.

În acest paragraf, se subliniază funcția socială esențială a limbajului, evidențindu-se rolul său în comunicarea informațiilor și exprimarea ideilor noi din diverse domenii ale științei. Cărturarul român Dimitrie Cantemir manifestă o preocupare distinctă pentru dezvoltarea terminologiilor științifice în limba română, aspect pe care îl regăsim evident în numeroasele sale lucrări.

După evidențierea diferențelor dintre cele două perspective asupra originii limbajului, Cantemir aduce noi argumente în capitolul al XXVII-lea pentru a ilustra implicarea divină în diversificarea limbilor. Într-un mod detaliat, pornind de la diversitatea fonemelor într-o limbă, el scoate în evidență complexitatea unei limbi și sugerează că mintea umană nu ar fi fost capabilă să realizeze o astfel de diversitate în mod independent:

Care va fi gramaticul cel mai învățat și cel mai priceput în așezarea literelor care pe lângă acele cinci vocale să așeze tot atâtea litere mute, adică lângă a, e, i, o, u, să adauge b, c, d etc. și să arate câte cuvinte se pot compune cu acele zece litere? Dacă va reuși voi fi nevoit să cred, fără să mai fie nevoie de un alt martor, că toate limbile au fost inventate de mintea omenească, așa cum spun tradițiile păgâne. Dacă nu, să creadă el în adevărul că vorbele din care se compun toate limbile și se exprimă prin cele 24 până la 44 elemente, au fost prin revărsare dăruite de Dumnezeu în mod mistic și supranatural.

De aici rezultă că dacă mintea omului nu poate afla câte cuvinte se pot compune din zece litere, este conform cu adevărul cu atât mai puțin va afla câte se pot compune din 20 sau 44 litere. Adaugă la acestea cazurile oblice, declinările substantivelor, conjugările verbelor și celelalte șase părți ale gramaticii (*ibidem*: 136–137).

Deși mecanismele limbajului sunt extrem de complexe și dificil de înțeles, iar limbile umane prezintă o structură deloc ușor de înțeles, Cantemir observă că vorbitorii din oricare comunitate lingvistică sunt profund preocupați de cultivarea limbii materne:

gândește-te că toate limbile, atât nobile cât și nenobile, atât culte cât și inculte, urmează aceeași metodă, dar prin figuri diferite; căci atât bărbatul fără cunoștință de arta gramaticii, cât și greul muncește toată viața sa să-și cultive limba proprie (*ibidem*: 137).

Apreciind limbajul ca fiind un dar perfect oferit de Tatăl luminilor, cărturarul trage concluzia că „nu mai începe nicio îndoială că oamenii au dobândit de la Tatăl luminilor prin știință revărsată cultivarea limbii materne”. Astfel, chiar și această persistentă preocupare pentru perfecționarea propriului limbaj este considerată de Cantemir ca având o natură divină.

În capitolul următor, cărturarul moldovean aduce argumente în favoarea opiniei sale conform căreia blestemul Turnului Babel a fost depășit ulterior de intervenția divină. Astfel, prin intermediul comunității bisericești, în timpul sărbătorii evreiești a cincizecimii și prin evenimentul pogorării Duhului Sfânt, Dumnezeu a făcut ca mesajul divin să ajungă la toate popoarele și să fie înțeles de toate comunitățile evreiești din imperiu, indiferent de limba lor maternă.

Dimitrie Cantemir nu s-a temut să abordeze teme provocatoare ale vremii sale, să caute răspunsuri la provocări neelucidate până atunci și să își asume direcții de cercetare noi. Cărturarul este conștient de faptul că, pentru a înțelege un adevăr,

este necesară întoarcerea la origini. De aceea, acest spirit de a-și pune întrebări îl regăsim nu doar în problemele de filozofia vieții, ci în toate domeniile abordate de Cantemir.

Preocupările lui Dimitrie Cantemir privind originea românilor și a limbii lor se reflectă în numeroasele sale lucrări. Prin cercetările sale, el aduce noi dovezi lingvistice și istorice referitoare la geneza poporului român. Lucrarea sa de căpătâi, *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor*, a fost un proiect pe care l-a continuat până la sfârșitul vieții, susținând că, după cucerirea Daciei de către Traian, populația autohtonă nu a fost exterminată, ci a conviețuit cu populația romană. Originea limbii române este dezbătută în mod detaliat într-o altă lucrare intitulată *Descriptio Moldaviae*. Această cercetare, finalizată în 1716, oferă ample informații despre geografia țării, sistemul de conducere, organizarea socială, religie, școală etc. și a fost tradusă în germană și rusă. În această lucrare, apreciată și premiată de Academia de Științe din Berlin, Cantemir comentează asemănările dintre limba română și italiana, atribuindu-le atât originii comune a celor două limbi, cât și contactului dintre vorbitorii acestora, în special în domeniul comerțului. În această lucrare, Cantemir aduce în discuție pentru prima dată problema elementelor autohtone în limba română, abordând chestiunea „resturilor de limbă traco-dacă”, subiect controversat care a generat numeroase studii ulterioare. Așa cum remarca Constantin Frâncu (2005: 164), „mai târziu se va scrie o întreagă literatură, pendulându-se continuu între negarea sau minimalizarea acestor resturi (*direcția latinistă*) și exagerarea numărului acestora (*direcția tracomană*, din anii 1970–1989)”.

Observăm că Dimitrie Cantemir este profund preocupat de înțelegerea originii limbajului și a limbilor, precum și de mecanismele prin care acestea pot evolua. Această viziune asupra propriei limbi îl motivează să urmărească în mod constant modernizarea limbii române, în special prin împrumuturi din limbile clasice și crearea de terminologii neologice în diverse domenii ale științei. Și, așa cum menționează Mihai Lozbă,

concluzia care se desprinde în legătură cu aportul oamenilor de carte la evoluția limbilor este că Dimitrie acorda scrierilor și omului cultivat rolul determinant în acțiunea pozitivă a liberului arbitru pentru crearea limbilor de cultură (Lozbă 2009: 115).

În ceea ce privește sintaxa folosită în lucrările cărturarului, în care verbul este plasat la sfârșitul propoziției, această caracteristică a făcut ca această lucrare să nu fie ușor de citit, iar limba să pară greoaie. Referindu-se la acest aspect, Emil Petrovici susține că

explicația stilului nefiresc, a construcției neromânești, întortocheate a frazei, a topicii străine din operele, mai ales de tinerețe, ale lui Dimitrie Cantemir este educația lui slavono greco latină, în care a jucat un rol important profesorul său de greacă, latină și filozofie, cretanul Ieremia Cacavela care și-a făcut studiile la Lipsca și la Viena (Petrovici 1958: 135).

Viziunea lui Dimitrie Cantemir despre originea limbajului și modul în care limbile evoluează l-au influențat în concepția sa despre cum poate fi cultivată și îmbogățită propria limbă. Conform lui Ștefan Giosu, „scrisul lui D. Cantemir nu este rezultatul unui amestec întâmplător, anarhic, de elemente de tot felul (în special

lexicale), ci al unei concepții despre limbă. Această concepție trebuie privită prin prisma epocii” (Giosu 1973: 158). Această viziune asupra limbii l-a motivat pe cărturar să adune elemente populare, chiar dialectale, împreună cu elemente savante și neologisme, pentru a-și imagina o limbă română care să poată concura cu limbile de prestigiu ale vremii.

Lucrarea aceasta de filozofie asupra apariției omului și a limbajului nu constituie o preocupare aparte a cărturarului, ci ea se încadrează în cercetările sale culturale pe care le regăsim și în celelalte opere. Căutarea adevărului și a răspunsurilor la întrebări a fost o continuă activitate intelectuală a lui Dimitrie Cantemir. Cărturarul își afirmă astfel cu putere credința creștină. Aceasta nu este doar o religie personală, separată de cunoaștere, ci, pentru el, ea reprezintă sursa cunoașterii autentice, care este opusă cunoașterii bazate pe simțuri.

Bibliografie

A. Izvoare

Cantemir 2015: Dimitrie Cantemir, *Metafizica. Știința sacro-santă*, în traducerea lui Nicodim Locusteanu, ediție revizuită și adaptată, București, Editura acum.info.

Cantemir 2016: Dimitrie Cantemir, *Opere. Istoria ieroglică*, repere cronologice, text stabilit și glosar de Stela Toma, studiu introductiv de Elvira Sorohan, Chișinău, Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința.

B. Lucrări de referință

Chivu 2007: Gheorghe Chivu, *Dimitrie Cantemir și limba română literară veche*, în „Limba română” (Chișinău), an XVII, nr. 11–12, p. 133–140.

Clim 2012: Marius-Radu Clim, *Neologismul în lexicografia românească*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

Clim 2022: Marius-Radu Clim, *Originea limbilor și strategia neologizării limbii române la Dimitrie Cantemir*, în *Actele colocviului internațional „Lexicografia academică românească. Provocările informatizării” 2020-2021*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, p. 61–74.

Frâncu 2005: Constantin Frâncu, *Evoluția reflecțiilor privind limbajul din Antichitate până la Saussure*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”.

Giosu 1973: Ștefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, București, Editura Științifică.

Lozbă 2009: Mihai Lozbă, *Dimitrie Cantemir și problema științei române*, Iași, Editura Junimea.

Petrovici 1958: Emil Petrovici, *Limba lui Dimitrie Cantemir*, în vol. *De la Varlaam la Sadoveanu. Studii despre limba și stilul scriitorilor*, București, Editura pentru Literatură și Artă.

Popescu 2004: Dragoș Popescu, *Timpul creației sacre în Sacrosanctae scientiae indepungibilis imago de Dimitre Cantemir*, în „Revista de filozofie”, nr. LXI, 1, București, p. 51–60.

Dimitrie Cantemir and His Vision of the Creation of Language: Origin, Problems and Perspectives

This article focuses on the cultural activity of the scholar Dimitrie Cantemir, who made a significant contribution to the development of the literary Romanian language, aiming at enriching the Romanian lexicon by introducing many new terms, both through the internal processes of the Romanian language and through borrowings from the cultural languages of the time. In this process of vocabulary development, the scholar stands out for being an open-minded modernizer of the native language, adopting new terms to express new realities and concepts. Dimitrie Cantemir was a promoter of Romanian culture in Europe, his works being translated and known in Europe, even if they did not have an influence in the Romanian principalities until later. The scholar's encyclopaedic training helped him to choose the Greco-Latin model in the development of the Romanian literary language, which is why his works are remarkable for their originality, not only at the level of ideas, but also at the level of writing.

The study examines the vision of language in *Sacrosanctae scientiae indepungibilis imago* written in 1700. This philosophical work is structured in six books, and in the first book, the author contrasts the two types of knowledge: the sacred science and the profane, sensory science. Sacred knowledge is contained in Holy Scripture and is manifested in faith and trust, while profane knowledge is regarded as human, lacking in perspective, confused, dogmatic and therefore considered dangerous.

Dimitrie Cantemir is deeply concerned with understanding the origins of language and languages and the mechanisms by which they can evolve. This vision of his own language motivated him to constantly seek to modernise the Romanian language, in particular by borrowing from classical languages and creating neological terminologies in various fields of science.

Dimitrie Cantemir's vision of the origin of language and the way languages evolve influenced his conception of how his own language can be cultivated and enriched. This vision of language motivated the scholar to bring together popular, even dialectal, elements, together with scholarly elements and neologisms, to imagine a Romanian language that could compete with the prestigious languages of the time.